

IN MEMORIAM E.E. VAN DER VOO

Toen de heer Van der Voo als veldbioloog in augustus 1954 een natuurwandeling had geleid in het kader van de Woerdense Vakantieweek, werd dat de aanleiding tot het organiseren van schoolexcursies en tot het oprichten van de Commissie Natuurvrienden Woerden, later de Natuurbeschermingswacht Woerden. Zo'n vijftien jaar lang heeft de „Natuurwacht” een bloeiend bestaan gekend. Vele honderden Woerdense kinderen zijn er lid van geweest en verscheidene volwassenen en jongelui hebben zich er voor ingezet. Niemand echter is er met zoveel enthousiasme mee bezig geweest als Van der Voo. Hij was de inspirerende en stimulerende leider van de excursies, die ons leerde zien en horen. Door alle jaargetijden heen voerde hij ons door het polderland en maakte ons bewust van waardevolle natuurgebieden, historische overblijfselen en een bedreigd landschap. Toen in 1957 de gewekte historische interesse leidde tot de oprichting van de Historische Vereniging, gaf hij als „voorlopig” voorzitter ook hier zijn krachten aan en bleef tien jaar lang bestuurslid, ondanks zijn vele andere werkzaamheden.

Na zijn pensionering in 1968 bleef hij actief als rentmeester van het landgoed Linschoten en werkte voort aan natuurhistorische publicaties, tot hij op 18 december 1977 overleed, 74 jaar oud.

De Historische Vereniging was hem veel dank verschuldigd en benoemde hem dan ook in 1976 tot erelid. Wij bewaren aan hem dierbare herinneringen. Mevrouw van der Voo, die hem in goede en kwade dagen tot steun was, wensen wij veel sterkte toe.

N.P.

TWINTIG JAAR HISTORISCHE VERENIGING

door N. Plomp

Op 27 december is het twintig jaar geleden dat de Historische Vereniging werd opgericht. Reden om, evenals dat tien jaar geleden is gebeurd, stil te staan bij de activiteiten die de vereniging in die jaren heeft ontwikkeld.

De voorgeschiedenis, het ontstaan uit de „Natuurvrienden”, is bij het tienjarig bestaan reeds gereleveerd en kan daarom hier buiten beschouwing blijven. Bij de oprichting telde de vereniging twaalf leden. Dat aantal groeide, soms schoksgewijs tengevolge van wervingsacties, tot 105 in 1962, 256 in 1967, 330 in 1972 en ongeveer 500 thans. Aanvankelijk waren dat bijna uitsluitend Woerdense leden. Weliswaar droeg de vereniging de naam „Historische Vereniging voor Woerden en Omgeving”, maar dat betekende voornamelijk dat de belangstelling van de leden zich ook over de omgeving uitstreckte, hetgeen bleek uit de onderwerpen van de lezingen en excursies.

Later breidde de vereniging haar werkzaamheden uit over het gebied tussen Lek en Ronde Venen. De naam van de vereniging werd daarbij in 1970 aangepast en luidde daarna „Stichts-Hollandse Historische Vereniging”. Het feit dat de uitbreiding voornamelijk tot uitdrukking kwam in de publikaties van de vereniging en niet in de samenstelling van het ledenbestand, leidde er toe dat in 1974 werd besloten tot inkrimping van het werkgebied. Sindsdien is de vereniging werkzaam in tien gemeenten: Bodegraven, Driebruggen, Harmelen, Kamerik, Linschoten, Montfoort, Oudewater, Snelrewaard, Woerden en Zegveld.

Hoewel Woerden in dit gebied een centrumfunctie vervult en daarom ook de plaats is waar de meeste ledenvergaderingen worden gehouden, streeft het bestuur er naar de activiteiten te spreiden over de regio. Dat is niet altijd gemakkelijk, omdat onderwerpen voor lezingen, excursies of artikelen in het tijdschrift zich niet keurig regionaal gespreid aandienen, evenmin als de personen die er voor moeten

zorgen. Het is uiteraard zo dat de vereniging relatief de meeste leden heeft in de plaatsen waar de meeste activiteiten zijn ontplooid. Er staat ons dan ook nog het een en ander te doen om tot een werkelijk regionale vereniging te worden.

Bij de oprichting werd de vereniging gezien als een contactorgaan tussen amateurs die merendeels zelf de plaatselijke geschiedenis beoefenden. Achter deze groep had zich echter bij het tienjarig bestaan een groep van ongeveer tweehonderdvijftig passieve geïnteresseerden gevormd. Met name in de laatste vijf jaar heeft die verhouding zich gewijzigd. In 1967 verzorgden zes leden het programma voor 256 leden, nu zijn er van de vijfhonderd leden een dertigtal actief in het verenigingsbestuur, vier werkgroepen en twee stichtingsbesturen. Daardoor kan de vereniging thans op verscheidene terreinen trachten haar doelstellingen te verwezenlijken. De statuten omschrijven die als: „het bevorderen van het onderzoek naar en de belangstelling voor de geschiedenis van het Stichts-Hollandse grensgebied in ruime zin”. Omgezet in begrippen van deze tijd betekent dat: geschiedenis beoefenen als amateurs, in de eerste plaats voor eigen genoegen, maar ook om bewust te worden en te maken van hetgeen ons aan waardevolle elementen en memorabele feiten en ontwikkelingen uit het verleden is overgeleverd. Het is daarbij verheugend te kunnen constateren dat bij het bezig zijn met de lokale geschiedenis in de loop der jaren meer en meer een wisselwerking tussen amateur en vakman is gegroeid, die het werk van beiden ten goede komt.

Heemtijdinghen

In juli 1958 verscheen het eerste nummer van het gestencilde mededelingenblad van de vereniging. Met vallen en opstaan kwam het blad vooruit. In 1964 verscheen het vijftiende nummer in een verbeterde uitvoering en onder een nieuwe naam: „Heemtijdinghen”. Het aantal oorspronkelijke artikelen nam toe en de verschijning werd regelmatig. Sinds 1971 verschijnt het blad vier maal per jaar met een omvang van twaalf bladzijden per aflevering.

Stichts-Hollandse Bijdragen

In 1967 werd een begin gemaakt met de uitgave van een reeks historische studies van plaatselijke en regionale aard. In 1967 verschenen „Oranje en Montfoort”, „Boreft in vroeger tijd” en „Prentwerk”. In 1968 volgde een „Schets van het lager onderwijs te Harmelen” en in 1969 „Langs de Linschoten”, „Lopik nu”, „IJsselstein voor en na 1900” en „Van achter de oude schandpaal”. In 1970 „Harmelen op weg van oud naar nieuw”, „Beknopte geschiedenis van een oude dorpskerk”, „Hoenkoop in verleden en heden” en „50 jaar H.B.S. in Woerden (F.A. Minkemaschool)”.

In 1971 werd de buikriem aangehaald. De Stichts-Hollandse Bijdragen werden ondergebracht in een stichting, waarin de bestuursleden van de vereniging q.q. zitting namen, bijgestaan door een deskundige op het gebied van de uitgeverij. Het werkgebied van de stichting werd, evenals dat van de vereniging, teruggebracht tot zijn huidige omvang.

Sindsdien verschenen in deze reeks in 1972 „Woerden 600 jaar stad” en „Bodegraven in 1672”, en in 1975 „Album van Woerden en omstreken 1873”, waarmee het totale aantal uitgaven in deze reeks op vijftien kwam.

Daarna verscheen in 1976 als eerste gestencilde uitgave de „Bibliografie Land van Woerden”.

Werkgroepen

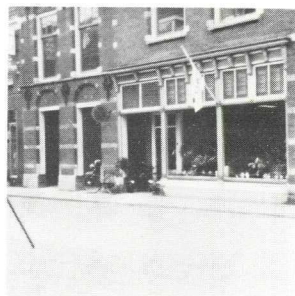
In 1968 kon voor het eerst een jarenlange wens worden vervuld: de vorming van een werkgroep die door archiefonderzoek de kennis omtrent het verleden tracht te vermeerderen. Nadat de groep, die om de andere maandagavond bijeenkomt in het Woerdense gemeentearchief, enkele jaren onderwerpen naar eigen keuze had bestudeerd, werd in 1970 gestart met het verzamelen van gegevens uit de Burgerlijke Stand over de jaren 1811-1900, die de basis moeten vormen voor een historisch-demografisch onderzoek in samenwerking met de afdeling agrarische geschiedenis van de Landbouwhogeschool te Wageningen. Daarnaast wordt sinds enkele jaren gewerkt aan de geschiedenis van de vroegere Joodse gemeente te Woerden.

In 1974 ontstonden twee nieuwe werkgroepen. De werkgroep archeologie verrichtte een opgraving naar een vroegere molengang in de polder Barwoutswaarder en deed in het centrum van Woerden vondsten die aanleiding gaven tot regelmatige opgravingen naar het Romeinse verleden van de stad

door aan de Nijmeegse universiteit verbonden archeologen. Ook werden opgravingen gedaan bij de restauratie van de Sint Janskerk te Linschoten. In 1976 hielden zes deskundigen een serie lezingen over archeologie, waarvoor grote belangstelling was.

De werkgroep documentatie verzamelde sinds haar vorming in 1974 materiaal over de geschiedenis van de kleiverwerkende industrie en over de geschiedenis van de ruim honderdjarige intendancebasis te Woerden. Het gaat daarbij in de eerste plaats om de gegevens die niet in de (overheids)archieven terug te vinden zullen zijn, zoals herinneringen van oudere werknemers, die hun ervaringen kunnen vertellen, personen op oude foto's kunnen identificeren en wat dies meer zij.

Stad en Landschap

Woerden, 1976. De verbouwing van dit pand (arch. N. Molenaar, ca. 1897) werd door de werkgroep stad en landschap met argusogen gevolgd.

De zorg voor stad en landschap is de vereniging als het ware aangeboren door haar herkomst uit de „Natuurvrienden”, In 1959 verscheen een Rijndempingsnummer van ons mededelingenblad en werd er een protestvergadering gehouden tegen de voorgenomen demping van de Oude Rijn in de binnenstad van Woerden. Andere monumenten waarvoor de vereniging zich inzette waren de Willemshoeve, de kazerne en het proveniershuis te Woerden en de hekpijlers op Kromwijk te Linschoten. Gezien vanuit de huidige situatie waren het zwakke pogingen van een vereniging met slechts enkele tientallen leden; pogingen die echter toch tot aanwijsbare resultaten hebben geleid.

De groeiende belangstelling op dit terrein, die binnen onze vereniging extra werd gestimuleerd door tal van lezingen en excursies, leidde in 1974 tot de oprichting van een werkgroep „stad en landschap”. Met het minder aangename deel van haar taak werd de groep al spoedig geconfronteerd: het door de gemeenteraad van Woerden genomen besluit tot verplaatsing en verbreding van de Snellerbrug ten koste van de stadgrachten, die een beschermd monument vormen, noopte tot maatregelen. De vereniging diende een bezwaarschrift in dat werd ondersteund door landelijk werkende instanties op dit terrein. De gang van zaken herhaalde zich later bij het plan Meander en het plan Bredius. Ook elders

Woerden, 1975. De renovatie van de kazerne was de vervulling van een lang gekoesterde wens.

in het werkgebied was actie nodig: de verdwijning van een jaagpaal langs de Oude Rijn, de sloop van een kaberg te Montfoort, de dreigende ontakeling van een stoomgemaal te Kamerik en dergelijke gaven reden tot protesteren bij diverse instanties. Gelukkig in de meeste gevallen met succes. Meer voldoening dan de rol van waakhond verschaft echter het verzamelen en doorgeven van informatie op het gebied van stad en landschap. Bij de voorbereiding van de bestemmingsplannen voor de binnenstad van Woerden en die van Montfoort verschaft de vereniging informatie en kreeg de

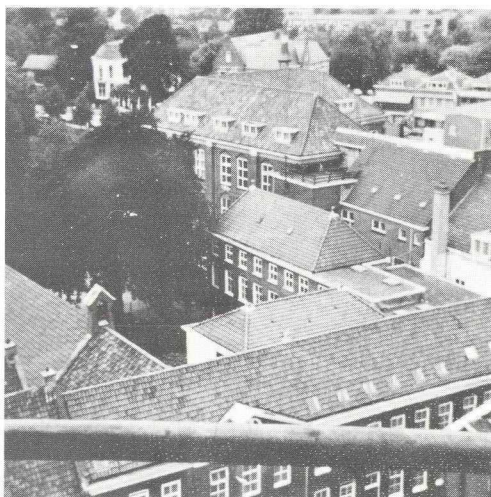
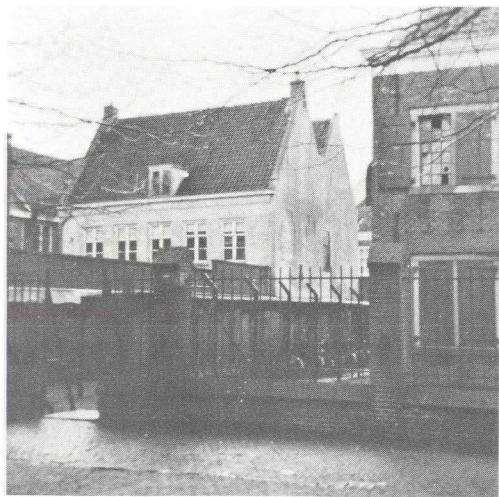
Woerden, 1976. Een laatste foto van het voormalig slachthuis, dat helaas werd gesloopt.

gelegenheid haar wensen reeds in een vroeg stadium bij het maken van plannen in de brengen. Een aantal panden in de binnenstad van Woerden werd met instemming van het gemeentebestuur en met goed gevolg voorgedragen voor de status van beschermd monument. Een andere gelegenheid voor goede samenwerking bood het Monumentenjaar 1975. Te Woerden werkten gemeente en vereniging samen in de „Manifestatie Monumentaal Onthaal”, waarbij de vereniging een gids publiceerde en rondleiders recruteerde voor een aantal monumentale gebouwen die ter bezichtiging waren opengesteld. Andere activiteiten in het Monumentenjaar waren het houden van een foto- en tekenwedstrijd met het monument als onderwerp, en de oprichting van de Stichting Hugo Kotestein. In 1976 en 1977 bereidde de werkgroep de tentoonstelling „Het levende beeld van oude kerken” voor en werkte aan de beschrijving van monumenten in Snelrewaard en andere gemeenten. Enige gebouwen te Woerden buiten de stadsgrachten werden voorgedragen als beschermd monument. Deze aanvraag is nog in behandeling.

Woerden, 1956. De ontluistering van de Oude Rijn begon met de verlaging van de bruggen.

Stichting Hugo Kotestein

Woerden, 1976-'77. Het pensionaatscomplex was een veelbesproken stadsdeel. De Stichting Hugo Kotestein kocht er de oude pastorie uit, om die te behouden.

Woerden, 1975. Drs. H. Sarfatij, provinciaal archeoloog in Zuid-Holland, opent „De streek in scherven”.

Het voortbestaan van monumenten, al dan niet beschermd, kan niet altijd met alleen maar goede woorden worden bereikt. Meestal is er ook geld nodig. Daarom is in het Monumenjaar vanuit de vereniging de Stichting Hugo Kotestein opgericht, die tracht de zorg om monumenten te verlichten door onder meer voorfinanciering van toegezegde subsidies, en aankoop, restauratie en/of beheer van monumentale panden. De middelen daartoe worden vooralsnog verzameld uit giften, renteloze leningen en subsidies. Drie van de bestuursleden van de stichting worden door het verenigingsbestuur benoemd, een door het college van B. en W. van de gemeente Woerden.

De stichting is genoemd naar Hugo Kotestein (± 1625-1698), een bekwaam bouwmeester die zowel in de stad als in het Groot-Waterschap van Woerden werkzaam was.

Inmiddels konden de restauratie van zeventiende eeuwse hekpijlers te Linschoten en van het stoomgemaal te Kamerik worden uitgevoerd. Ook kocht de stichting de voormalige R.K. pastorie te Woerden aan.

Exposities

Hoewel vanuit de vereniging al eerder medewerking was verleend aan het opzetten van historische tentoonstellingen (bv. Bodegraven 1967), werd er in 1972 voor het eerst een geheel door de vereniging ingericht, namelijk de historische afdeling van de tentoonstelling „Woerden Positief”, die gehouden werd in het Arsenaal onder auspiciën van de „Stichting Woerden 600 jaar stad”.

In oktober 1974 exposeerde de vereniging in het Gemeenlandshuis te Woerden, waarbij onder de titel „Het Groot-Waterschap van Woerden in kaart” aandacht werd besteed aan de opeenvolgende drukken van de uit 1670 daterende kaart van het Groot-Waterschap en aan het werk van de landmetersfamilie De Hoy. De aanleiding was de opheffing van polders en waterschappen per 1 januari 1975 en de verschijning van het „Kaartboek van het Groot-Waterschap van Woerden 1670”.

In juni 1975 volgde de eerste tentoonstelling in het Gemeentemuseum te Woerden. Onder het motto

„De streek in scherven” werd een overzicht gegeven van de archeologische vondsten die in de loop der jaren in het werkgebied van de vereniging zijn gedaan. Evenals van de cartografische tentoonstelling werd hiervan een gestencilde catalogus uitgegeven.

In december 1975 volgde de tentoonstelling „Vijf eeuwen familiegeschiedenis in het Land van Woerden” en in juni 1976 „Gebakken klei”, waarin herinneringen werden getoond aan de kleiverwerkende industrie langs de Oude Rijn ten westen van Woerden. Vooral bij de laatste tentoonstelling ging het ons aan het hart dat het met zoveel inspanningen verzamelde materiaal reeds na een maand, na afloop van de tentoonstelling, weer uiteenging. Er is toen besloten het voortaan anders te doen. Zo ontstond „Het levende beeld van oude kerken”, een reizende expositie, waarin met behulp van foto's een beeld wordt gegeven van hetgeen ons rest aan gebouwen en kunstvoorwerpen uit de middeleeuwse kerkgeschiedenis van deze streek. De foto's werden, voorzien van uitvoerige onderschriften, bevestigd op schotten, zodat de gehele expositie gemakkelijk verplaatsbaar is. Er is een uitgebreide gestencilde catalogus. Wij brachten deze tentoonstelling sinds april 1977 in het Gemeentemuseum te Woerden, de Openbare Bibliotheek te Bodegraven, het Hervormd kerkelijk gebouw te Linschoten, de bejaardencentra „Het Oudeland” en „De Vossenschans” te Woerden, de Oud-Katholieke kerk en het bejaardencentrum „Wulverhorst” te Oudewater, het bejaardencentrum „Kerverland” te Waarder, en momenteel in het Gemeentehuis te Bodegraven. Daarbij is gebruik gemaakt van schotten die voor enkele maanden zijn uitgeleend door gemeentelijke diensten. Gelukkig verlenen de Anjerfondsen van Utrecht en Zuid-Holland juist deze maand een subsidie waaruit de vereniging zelf schotten kan aanschaffen met de bijbehorende verlichting. Een aardig verjaardagscadeau voor de vereniging, dat het mogelijk maakt op de ingeslagen weg voort te gaan.

Linschoten, 1977. Door bemiddeling van de Stichting Hugo Kotestein kwam er verandering in dit sombere beeld.

Bestuursleden

E.E. van der Voo, voorzitter 1957-1960, lid 1960-1965, vice-voorzitter 1965-1967; H. Schippers, sekretaris 1957-1968, vicevoorzitter 1968-1973; W. A. Luijnenburg, redakteur 1957-1960; N. Plomp, bibliothekaris 1957-1960, 1964-1968, redakteur 1960-1964, sekretaris 1968-1974, voorzitter 1974-heden; A. de Kok, penningmeester 1958-1971; A.A.J. Putman, bibliothekaris 1960-1964; Dr. C.J. van Doorn, voorzitter 1960-1974; J.H.T. Tjardhof, vice-voorzitter 1960-1961; J.G.M. Boon, redakteur 1964-1970; L.Cl.M. Peters, 2e sekretaris 1965-1973, redakteur 1973-heden; P.C. Beunder, lid 1968-heden; Mr. J.T. Anema, penningmeester 1971-1976; Mevr. E. de Leeuw-Mielard, lid 1973-1974, sekretaress 1974, ledenadministratie 1974-heden; F.A.L. de Goederen, lid 1974-1977, vice-voorzitter 1977-heden; C.J.W. Gravendaal, lid 1974-1976, penningmeester 1976-heden; Mevr. A.E. Straver-Pak, sekretaress 1974-heden; Mej. G.J.A. van Kooten, lid 1977-heden.

In de Stichting Stichts-Hollandse Bijdragen hebben naast de bestuursleden van de vereniging q.q., sinds de oprichting in 1971 zitting gehad A. de Kok, lid 1971-1976, en W. Littel, penningmeester 1971-heden.

In de Stichting Hugo Kotestein zaten als bestuursleden F.A.L. de Goederen, voorzitter, Mr. G.B.F. Jurg, sekretaris, E.P.C. Ruijs, penningmeester, Drs. C.A. van Iperen, lid, N. Plomp, lid, allen 1975-heden, A.R. Everts, lid 1975-1977, A.J. Straver, lid 1977-heden.

Ereleden

In 1976 werden de heren E.E. van der Voo, H. Schippers, A. de Kok en Dr. C.J. van Doorn wegens hun vele verdiensten voor de vereniging tot erelid benoemd.

EEN LINSCHOTENS SCHILDERSTUK UIT DE VEERTIENDE EEUW

door N. Plomp

In 1884 kwam het Rijksmuseum te Amsterdam in het bezit van een veertiende eeuws schilderstuk van Linschotense oorsprong. Het behoorde tot de nalatenschap van H. van der Lee, genees- en heelmeester te Woerden en o.m. lange tijd gemeenteraadslid aldaar. Hij behoorde tot de meest welgestelde inwoners (1). Volgens de Woerdense boekhandelaar C.J. van Leeuwen, door wiens bemiddeling Van der Lee's schoonzoon J.J. Koning het stuk aan het Rijksmuseum schonk, was het afkomstig uit de hofstede Heulestein te Linschoten, die eigendom van Van der Lee was. Nadere gegevens over de herkomst ontbraken.

Het op hout geschilderde tafereel was reeds diverse malen overgeschilderd, waarbij het onderschrift enigszins verminkt was. Na aankomst in het Rijksmuseum werd het gerestaureerd, waarna F.D.O. Obreen er een publicatie aan wijdde (2). Ook later is er herhaaldelijk in literatuur aandacht aan besteed (3). Daarbij zijn zo langzamerhand de veronderstellingen van de ene auteur door de andere als zekerheden gepresenteerd, tot in de catalogus van het schilderijenbezit van het Rijksmuseum toe (4). Daarom is er reden om eens na te gaan wat er nu eigenlijk over bekend is, temeer omdat inmiddels meer genealogische gegevens ter beschikking staan, die het wellicht mogelijk maken een duidelijker beeld te geven van de omstandigheden waaronder het stuk is ontstaan.

De voorstelling

Op het paneel dat 69 x 142 cm groot is, staan vier leden van de riddermatige familie De Rover van Montfoort afgebeeld, die knielen aan de voeten van Maria, gezeten in een stoel met het kind Jezus op schoot. Achter de vier heren staat volgens de kunsthistorici Sint Joris, de beschermheer van de ridderschap, die de achterste van de vier ondersteunt. Dat het vier de Rovers zijn, blijkt uit de wapenschilden boven hun hoofden en uit hun wapenrokken met de afbeelding van hun wapenfiguren: drie molenijzers.

Het onderschrift verschaft nadere informatie: „Int jaer ons heeren duser drie hondert vijf ende veertich, op sante cosmas ende damianus dach doe bleven doot op die vriezen bij grave Willem van heynegouwen van hollant van zelant ende heer van vrieslant heer Jan van montfoorde heer roeloff van montfoorde heer willem van montfoorde met veel hare magen vrienden ende onderhebbenden.

+ bidt voor haer allen zielen.

dit is verlicht anno 1608.

voor de derde maal verlicht 1770”.

Daarmee wordt duidelijk dat het paneel herinnert aan de slag bij Warns op 26 september 1345; een zwarte dag in de geschiedenis van de hollandse ridderschap en in het bijzonder van de familie De Rover van Montfoort. Een veldtocht tegen de Friezen eindigde daar met de dood van Willem IV, graaf van Holland en vele anderen.

Daaronder waren dus drie leden van het geslacht De Rover, heer Jan van Montfoort, heer Roelof van Montfoort, en heer Willem van Montfoort met vele van hun verwanten en ondergeschikten.

Behalve het onderschrift van het paneel vermeldt ook het necrologium van de abdij van Sint Servaas te Utrecht hun overlijden op die dag (5).